

NEM ODA, IDE BUDA!

KOCSIS CSABA

Tavasza a tizedik zászlóalj lett a legfegyelmesezettebb. Nem csak a kemény csaták edzették a fiatal legényeket. Az egymást váltó parancsnokok kiismerhetetlen szeszélyei próbára tették a legelszántabbakat is. A katonák nem zúgolódtak, hisz' puskát sem kellett elsűtni ellenségre, csak a maguk kedvére lövöldöztek. Görgey azonban megelégtelt ezt egy napon, és megtiltotta, hogy elsűssék a fegyvert a táborban merő kedvtelésből. A szerbekkel vívott csaták után ez az állomáshely maga lett volna a Paradicsom. Nyáron. „Tél Tábornoknak” azonban nem parancsolt senki emberfia. A hideg volt a legalattomosabb ellenség. A hegyek szikláinak közé szorult a szabadság. Segítettek volna a felvidékiek a rászoruló honvédeknek, de a nincsből még keveset sem lehet adni, a krumpli- és zablépényből a falvak lakóinak asztalára is alig került. A legények sokat élcelődtek – egymás között – saját nyomorúságukon. Fekete Jani, Mikecz Sanyi, Osváth és egy fiatal debreceni, Fazekas Pista egyik vasárnap egy égbe szökő, fehérre meszelt templom előtt toporogtak. Abban reménykedtek, hogy a lassan felszálló köd mögül előbukkan a nap és leolvassza a zúzmarát gyenge szakállukról.

- Most már tudom, miért fut előlünk az ellenség – somolygott Mikecz, élénk szemével Osváth tekintetét keresve.
- Mire gondolsz?
- Egész éjszaka egy szemhunyást sem aludtam!
- Te is fázol éjszakánként? – lepődött meg Osváth.
- Engem is gyötör a hideg, de egy kupica pálinka minden este végigszalad bennem, és azt hazudja: nem fázom.
- Akkor te szerencsés ember vagy! Velem ugyanezt három pohárka sem tudja elhitetni.
- Ez nálam nem hit kérdése! Ennek a két cimborának úgy muzsikál lefekvéskor a gyomra, mint a kenetlen kocsikerék!
- Nem tehetek róla! – mentegetőzött Fekete Jani. – Felajánlottam, a vacsorára kimért három porció legyen egy emberé. Az legalább jól lakik, és egy gyomorral kevesebb korog.
- Az enyém akkor is szólna – vágott közbe Fazekas Pista. – Sőt, még ennél is hangosabban! Leakasztotta a válláról a fegyvert, és még mielőtt bárki megakadályozhatta volna, meghúzta a ravaszt. A templomból éppen akkor lépett ki a fejkendős öregasszonyok hollófekete csapata. Nagy jajveszékelésbe kezdtek, azt hitték, nyakukon az ellenség. Hosszú időbe telt, megnyugtítani a sok visító fehérnépet. Mire a legények visszaértek, Görgey már tudott a délelőtti lövöldözésről. Csujkosék félrevonták az érkező Mikeczet és Osváthot:

– Maradjatok ki ebből, fiúk. Hamarosan kezdődik a vizsgálat. Majd azt mondjuk, el se mozdultatok mellőlünk!

– Ami megtörtént, megtörtént, el nem tagadom! – fortyant fel Mikecz, és Osváth se pártolta a két tanító javaslatát.

Görgey sorakozót fúvatott. Tíz perc múlva az egész zászlóalj ott toporgott teljes menfelszerelésben az út mellett. A parancsnok végiglovagolt előttük. Fekete vidrabőr köpenye eltakarta piros sujtásos törzstiszti atilláját és a barna pej nyergét, csak a sötét csizma lábfeje és a sarkantyú villant ki alóla. A tábornok bepárasodó szemüvege ijesztően hatott azokra, akik még nem láttak ilyen holmit.

– Lépjenek ki azok – ordította teli torokból –, akik a főtéren jártak a déli harangszó előtt!

Egy tucat honvéd nyomakodott előre. Mind közlegény volt, csak Osváth és Mikecz viselt őrmestereknek kijáró csákót. Görgey megvetően nézett végig az emberein.

– Hát katonák vagytok ti? Asszonyokra lövöldöztök egy békés kisvárosban! Hát nem szenvedtek még eleget az itt élők? Még a saját fajtájuktól sem remélhetnek védelmet?

Mikecz feje pirosodni kezdett. Úgy tűnt, nem áll meg benne a szó, de Osváth oldalba bökte:

– Hallgass! – sziszegte.

Ez most hatott. Mikecz kieresztette magából a levegőt, és ezzel minden indulata elpárolgott.

– Ki volt az a bátor, aki az asszonyokra lőtt? – kérdezte gúnyosan Görgey.

Fazekas Pista kilépett a sorból, és dacos büszkeséggel felszegte a fejét:

– Én lőttem – felelte szárazon –, de nem az asszonyokra!

– Akkor magától sült el az a fegyver? – vont a fel szemöldökét a tábornok.

– Magamtól húztam meg a ravaszt, hogy bizonyítsam, ennél is jobban szól az én gyomrom, ha beesteledik.

– Úgy?

– Úgy! Napok óta egyre soványabb a koszt!

Alig hallható, de helyeselő moraj futott végig a sorok között.

– Jól mondd, fiam, kevés jut mindenkinek! De mi volt a parancs, őrmester? Osváth csodálkozva nézett Görgeyre, aki ismét nekiszegte a kérdést. – Mi volt a parancs, őrmester? Hogyan rendelkeztem a lövöldözésről?

– A táborban ötven botütés terhe mellett tilos lövöldözni! – ismételte el Osváth a beléjük sulykolt regulát. – De nem a táborban voltunk, tábornok úr – fakadt ki, hogy mentse a bajtársát –, hanem a főtéren!

– Annál rosszabb! Mi legyen a büntetése ennek a derék legénynek?

Fazekas Pista előrébb lépett, és büszkén válaszolt a tábornoknak, aki pedig jobban örült volna, ha nem kap feleletet:

– Engem ne üssön meg senki – mondta csendesesen, de aztán megemelte a hangját, mint aki nem tűr ellentmondást –, inkább lőjenek agyon!

Felmorajlott az egész zászlóalj, Görgey megrendült egy pillanatra, de aztán ura maradt a váratlan helyzetnek:

– Fiam, helyettem szóljál! Legyen akkor így!

Egy óra múlva felsorakoztak a kivégzéshez. A zászlóaljnak ágyúkat szegeztek, és a medvebőrös gránátosok csendben a vállukhoz emelték a fegyvert. Ezután már nem volt

több lövöldözés a táborban, és Fazekas Pistáról sem esett több szó, mintha nem is élt volna.

A megfegyvelmezett zászlóalj május első napjaiban masírozott be Budára. Osváthnak többször is eszébe jutott Debrecen poros főutcája, hiszen egy évvel ezelőtt álltak a haza szolgálatába. Már télen jártak a Duna mentén, de akkor visszafordultak. Most Görgey, a sereg főparancsnoka nagyobb hévvel beszélt az ostromról. Ha a honvédek nem múltak volna, pusztá kézzel esnek a falaknak, de csak azok, akik még nem tudták, milyen rohamra indulni ágyútűzben. A vár bevételére készülő magyar sereg 34 honvédzászlóaljából, 5 század utászból, 3 század vadászból, 2 század bécsi légióból, 42 század huszárból és 142 lövegből állt. A 10. zászlóalj most a Kmety György irányítása alatt álló 15. hadosztályhoz tartozott. Osváth kíváncsian követte tekintetével a hozzájuk tartozó két hatfontos löveget. A tüzér, aki látásból ismerte a fiatal őrmestert, odaintette maga mellé:

– Te írástudó vagy, öcsém! Mi van erre az ágyúcsőre írva?

– Ezt nem kellett volna kérdezni, mester! Hogy induljak nyugodt szívvel rohamra, ha maga az orráig se lát?

– Az lehet, de távolra, mint a sólyom!

– Azt vésték ide, hogy „Ne bántsát a magyart! Nagyvárad 1849.”

– Jól tette, fiam, hogy odavéste, akárki is volt – mosolyodott a fiatalabb tüzér, aki maga sem volt idősebb Osváthnál. – Ha a német tudna olvasni – tette hozzá –, a fejünk se fájna!

Az egyik ágyút hátrahagyták a Duna-parton, a másikat a Bomba téren állították fel. Kmety ezredes állt a rendezett, zárt sorok élére, és állandó dobpergés közepette megindultak a vízvédő cölöpjei felé. Egyszerre csapódtak a sokat próbált honvédlábak a kövezetre. Az ellenség csendben hallgatta a szizmatapult gyorsuló koppanását. Aztán a szájak is kinyíltak: fokozatosan szakadt fel a torkokból a félelem és az elszántság hangja. Ezt a hangorkánt igyekezett elnémitani a torlaszból felmorajló ágyúk dörgése. A kartács belehasított a közeledő szuronyerdőbe. Néhányan kidőltek, de a sorok tömören futottak tovább. A második kartácstűz már nagyobb pusztítást végzett. Az élen álló Kmety megtorpant egy pillanatra, de aztán véres vállal is bátorította az embereket. A harmadik kartácstűz azonban szétszórta a sorokat. A szemben álló gyalogság pontos puskatüze arra készítette a legvakmerőbbeket is, hogy a közeli házakban keressenek menedéket. A védők legalább olyan elszántak voltak, mint a támadók:

– Éljen Hentzi! – lelkesedtek a maguk nyelvén a várkapitány nevét skandálva, mikor látták, hogy a hadosztály megkezdte a visszavonulást.

A magyarok hamarosan rájöttek, hogy ezzel a két hatfontos ágyúval nem sokat tudnak ártani az ellenségnek, de ők – biztos fedezékből – annál többet nekik. Osváth sokat tépelődött magában. Nem bízott a magyar sereg főparancsnokában, de a kétélyeit még a legjobb barátaival sem merte megosztani. Először Fazekas Pista elkerülhető halála miatt csatlakozott Görgeyben, aztán Besztercebányán volt alkalmuk szemtől szemben is találkozni, de arról nem beszélhetett senkinek...

Fazekas Pista haditörvényszék mellőzésével történt kivégzése után néhány héttel a napi parancs és a jelszó miatt igyekezett a tábornokhoz, aki egy előkelő polgári ház gazdagon berendezett szobájában volt elszállásolva. Az erőtejes kopogtatására határozott hang felelt:

– Jöjjön be!

Osváth belépett. Inkább iroda volt ez, mint szálláshely. Az ágy bevetve, mintha napok óta nem is aludt volna rajta senki. Görgey most nem viselt szemüveget. Az asztal felé görnyedt, és a kardmarkolatába erősített nagyító segítségével egy hatalmas, gyűrött térképet böngészett.

– Mit óhajt? – kérdezte, de fel sem nézett a nagyító mögül.

– Hivatott, uram! Gondolom a tábori jelszó miatt.

– A katona ne gondolkodjon, hanem cselekedjen! – jegyezte meg epésen a tábornok. – Hat jó legénnyel jöjjön vissza hozzám!

Osváth nem kérdezősködött. Az utasítás röviden és érthetően hangzott el, mind szükség hosszabb magyarázatra. Alkalmos ember volt itt már mindenki, harcra kész. A déli hadjárat összekovácsolta a honvédeket, ám a legnehezebb feladatra a legközelebbi barátait hívja az ember. Már ha találja őket, mert ilyenkor nincsenek sehol, mikor a legnagyobb szükség lenne rájuk. Osváth Fekete Janit érte el leghamarabb, aztán Felgorecz őrmestert és Bán Lászlót, az óriástermetű zászlótartót rendelte maga mellé a legjobb bajtársaikkal. Egy fertály óra sem telt el, mire visszaértek, de Görgey már útra készen várakozott. Egy hegymászóbót volt a kezébe, és a széles övéből egy pár pisztoly markolata kandikált ki. Szokatlan látvány volt a legények számára kard nélkül a sereg vezére, aki végignézett a kis csapaton, és Osváthoz fordult:

– Jótáll a többiekért, őrmester?

– Mind kipróbált katona, uram!

– Ha valakinek eljár a szája a mai délutánról, magát lövöm föbe!

Osváth jelezte, megértette az utasítást. A többiek is ott voltak Fazekas Pista kivégzésén, nem kellett elismételni a parancsot. A város utcáin a honvédek között elveszett a tábornok ebben a jellegtelen ruhában. Mintha ő is csak egy kis dorbézolásra indulna a többiekkel. A falakon túl azonban a menet élére állt, és szokatlan fűrgeséggel nekiindult a legmeredekebb emelkedőnek. Szólni nem mert egyik legény sem, követték a tábornokot órákon át, pihenés nélkül. A hegy tetején egy kápolnát pillantottak meg, de mielőtt elérték volna, Görgey „Állj!”-t vezényelt.

– Őrmester – fordult Osváthoz –, ha lövést hall, feljönnek utánam, ha intek, csak magát hívatom! Megértette?

Osváth biccentett. A tábornok egyedül folytatta az útját. A hegygerincen, a kápolna mellett feltűnt egy bő köpönyegbe burkolózott alak, aki sietve körbenézett, mielőtt bement az épületbe. Görgey követte. Egy fertály óra múlva kijött az idegen. Felhágott a gerincre. Hátrafordult, mintha csak arról akarna meggyőződni, nem ered-e valaki a nyomába. Féltelme nem volt alaptalan.

– Nem kellene utána menni? – kérdezte Fekete Jani. Osváth maga is tanácstalan volt. Lövés nem dörrent, de Görgey sem jelzett. Hátha mégis történt valami a kápolnában? Lassan teltek a percek, már szedelődöztek, mikor Görgey megjelent a kápolna ajtajában és intett a kezével. Osváth megindult. Kérdőn nézett a főtisztre, várta a parancsot. Legszívesebben megkérdezte volna, ki volt ez a titokzatos idegen, de igyekezett palástolni a feltüremelő kíváncsiságát. Görgey nem szólt, csak a hegymászóbotjával a falra mutatott. A gondosan egymásra illesztett köveken nevek sorjázta. Többnyire idegenek, de volt köztük magyar is. A legfrissebb írás Görgey szálkás betűit mutatta. Osváth is odakanyarította a nevét egy tégladarabbal, és még azt is odafirkantotta: Kismarja. Hadd bámuljanak a bihariak, ha egyszer erre tévednek.

A fiatal őrmester napokig nem értette, hogy miért csak az osztrák ágyúk szólnak. Lőtt a magyar is, de mi volt ez ahhoz a pusztításhoz képeset, amelyet az osztrák tüzérek okoztak a pesti házakban? Az is megfordult a fejében, talán Görgey nem is akarja Buda várának bevételét. Csak akkor változott meg a véleménye, mikor felmorajlottak a Komáromból hozott ágyúk: hangjuk, erejük, visszaadta a reményt a vár bevételében, és a hitet a sereg főparancsnokában.

Május 20-án este különös sietség lett úrrá az embereken. A több napos ágyúzás réseket vágott a tömör falakon, az ostromlók érezték, ezen az éjszakán minden eldőlt. A tizedik zászlóalj ácsaihoz újabbak csatlakoztak. A Bomba tértől a Lánchídig húzódó házson akkora réseket ütöttek, hogy a honvédek teljes fedezékben, akadálytalanul juthattak el a vár faláig. Az első ház hatalmas termében – meglepetésre – rémült apácákra bukkan-
tak. Osváth kiadta a parancsot az embereinek: szó nélkül kövessék, de Mikecz nem állhatta meg, hogy néhány keresetlen megjegyzést ne tegyen:

– Jaj kedveskéim, nem érek rá! Ha sikerrel járunk, Istenemre mondom, visszajövök! Csak ne zárkózzanak be ennyire!

Furcsamód az apácákat megnyugtatta ez a néhány mondat. Nem mintha szívesen látták volna a szöke legényt a következő éjszaka, de megértették, a katonáknak most fontosabb dolga van, mint velük évdni. A várfalhoz 4–5–6 öles létrákat támasztottak az ostromló honvédek. Szórványos lövöldözés fogadta őket, de a puskagolyók inkább csak a köveken pattogtak. Innen nem várt támadást senki emberfia. Néhány létrát hosszú csákylyákkal visszalöktek a védők, és a lezuhanó emberek újabbakat tettek maguk alá, de a felfelé törőket nem lehet feltartóztatni. Osváth az elsőők között vetette meg a lábát a Lánchíd felőli oldalon. Közben hatalmas robbanás hallatszott alattuk, de ez már nem ártott senkinek, mert a zászlóalj egy része a várban volt, a többiek pedig a falakon másztak immár akadálytalanul. Nem ismerték a várat, ezért óvatosan haladtak előre. Egy tarkaruhás ember bújott elő a szemközti épületből. Fekete Jani gyorsan tüzelt, talán egy kicsit meggondolatlanul, de szerencsére elvétette a célt:

– Ne löjtek – szólalt meg a holtra vált paradés kocsis –, majd én megmutatom, hova bújhat a német!

Osváth visszaparancsolta az embereit, mert kelepcét sejtett. Hamarosan kiderült, megalapozatlan volt a félelme. A vár istállóját dugig rakták aranysárga szalmával. Gyanúsán sok volt szétterítve belőle. Szurkálni kezdték az almot, és lett nagy kacagás, ha egy-egy dőfés nyomán fájdalmas arccal elő pattant az ellenség. A mulatság végeztével a tarkaruhás kocsis vezette a zászlóalj embereit a piactérre, ahol az elfogott olasz ezred rezesbandája fújta a talpalávalót. A zenésznek mindegy, barát vagy ellenség hallgatja, az a fontos, amit játszik, az értő fülekre találjon! Baka és huszár, tiszt és közbíró egymásba kapaszkodva járta az önfeléd ünnepi táncot.

A hangulat a tetőfokára hágott, mikor a Sándor palota ablakában megszólaltak a fegyverek. Az első golyó Osváth magasba emelt hüvelykét súrolta, de a következő lábikrájába fúródott. Csizmája megtelt vérrrel. A közeli lövések nagy pusztítást végeztek, sokan rogtak élettelenül a kövezetre. Aztán az ijedséget elkeseredett düh váltotta fel, és a feltűzelt katonák benyomultak az épületbe. Az őrmester még látta a palota első emeletére kitűzött magyar lobogót, az ég boltozatján tovaúszó kövér felhőket, de utána elsötétült előtte a világ.